Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.esosder.org
Electronic Journal of Social Sciences ISSN:1304-0278

Güz-2015 Cilt:14 Sayı:55 (148-160) Autumn-2015 Volume:14 Issue:55

OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNİN DÜŞÜNME BECERİLERİNİN GELİŞMESİNE YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

TEACHERS' OPINIONS ABOUT COGNITIVE SKILLS DEVELOPMENT OF CHILDREN AT KINDERGARTEN

Ahmet AKBABA[1]

Öz

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi öğrencilerinin düşünme becerilerinin gelişmesine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemektir. Nitel yaklaşımla yapılan çalışma betimsel tarama modelindedir. Literatür taraması ve uzman görüşüne başvurularak 9 soru belirlenmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile Van ilinde müstakil 3 anaokulunda görev yapan 20 gönüllü öğretmen ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler ses kaydı altına alınmış ve yazılı hale getirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre öğretmenler, düşünme becerilerinin erken çocukluk döneminde kazanıldığını, en çok kullandıkları yöntem ve tekniklerin proje, gösterip yaptırma ve yaparak yaşayarak öğrenme olduğunu, okul öncesi eğitim planlarında düşünme becerilerine pek yer verilmediği gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca eğitim sürecinde aile ve öğretmenin işbirliğiyle aile katılım çalışmalarına önem verilmesi, çocuğun çevresini düşünmeyi teşvik edecek biçimde etkin hale getirilmesi gibi öneriler ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, Düşünme Becerileri, Öğretmen.

Abstract

The aim of this study is to determine teachers' opinions about cognitive skills development of children at kindergarten. Qualitative approach and descriptive survey model is used in this study. After literature review, nine questions are generated with the help of expert opinion. Semi-structured interview technique is used in the interviews with twenty voluntary teachers in three different kindergartens in Van City. These interviews are recorded and written down. Some of the findings of the survey are cognitive skills which are acquired in early childhood; project and learning by doing are the mostly used techniques; cognitive skills are not generally included in pre-school education plan. This survey has some advices like school and family cooperation should be minded more, growth environment of children should be more encouraging to develop thinking skills.

Key Words: Pre-school education, cognitive skills, Teacher.

[1]yüzüncü Yıl Ün. Eğ. Fakültesi, ahmetakbaba13@gmail.com

1-GİRİŞ

İnsan hayatının en önemli dönemi okul öncesi dönemlerinden biridir. İnsanın kişiliği büyük oranda 0-6 yaş döneminde şekillendiği ifade edilmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin etkisi çocuğun**kişiliğinin gelişmesinde** çok fazladır.

Okul öncesi dönemi içine alan 0-66 aylık dönemde düşünme becerileri öğretimini gerçekleştirmek büyük önem taşımaktadır. Çünkü okul öncesi dönem, çocuğun bedensel ve zihinsel gelişiminin en hızlı olduğu yıllardır. Çevrenin etkin kullanılmasında, bireyin zihinsel gelişmesinde ve düşünme yeteneklerine büyük etkisi vardır. Okul öncesi dönemde düşünme becerilerinin kazandırılması ve gelişimi konularında yönetici ve öğretmenlere hizmet içi eğitim uygulamaları yapılmadığı, üniversite ve milli eğitim dayanışması sağlanamadığı ve konuya yeterli önemin verilmediği (Ay, 2014: 76) ifade edilmektedir.

Okul öncesi eğitimin amacı; çocukların beden, zihin ve duygularına katkı sağlamak, onları ilköğretime hazırlamak, şartları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı oluşturmak, çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak olduğu (Yavuzer, 1990, 20)belirtilmektedir. Okul öncesi eğitim kurumları, 0-6 yaş arası çocukların tüm gelişimlerini en sağlıklı biçimde destekleyerek; çocuklarda sağlam bir kişiliğin, sosyal duyarlılığın ve yaratıcı bir zekânın temelinin atılmasına katkıda bulunmalıdır (Poyraz ve Dere, 2003, 21).

Okul öncesi eğitimin amaçlarından biri de öğrencilerin yaratıcılık, problem çözme, eleştirel düşünme, üst düzey düşünme gibi becerilerini geliştirmektir. Bu anlayıştan hareketle düşünme eğitimi programları hazırlanmakta, öğrencilere düşünmenin temel becerileri, teknikleri ve üst düzey becerileri kazandırılmaktadır. Nickerson'a göre zihinsel bir tutum geliştirmek için kendisinden farklı görüşlere saygı duymak, harekete geçmeden önce düşünmek, yeterli bilgi toplamak gibi çalışmalar önemli olmaktadır (Nickerson, 1988 &Romano, 1992, s.19).

Türk Dil Kurumu (TDK) düşünmeyi, tefekkür, felsefe, karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi, felsefe duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak aklın bağımsız ve kendine özgü durumu olarak tanımlamaktadır (TDK, 2015).Düşünme; sembolleri, kelimeleri, harita sembollerini, sayıları, olayları ve nesneleri içerir diyen Mayer (1992, s. 7) ise,düşünmeyişu şekilde dile getirmektedir:

1-Düşünme bilişseldir ama davranıştan kaynaklanır. Aklın veya bilişsel sistemin içinden çıkar.

2-Düşünme bilişsel sistem içerisinde bilgiye dayalı işlemlerin bütününü ya da bütünün bazı değişkenlerini içeren bir süreçtir.

3-Düşünme çözüme doğru yönlendirilmiş bir davranış ya da bir problemin çözümüyle sonuçlanan, davranışın sonucudur.

Düşünmenin doğası, oluştuğu yer ve koşullar açısından değerlendirildiğinde çok farklı boyutlara indiği görülebilir. Mesela sanatsal bir düşüncede gerçeğe uygunluk aramak sanatın doğasına aykırı olabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde düşünme kavramının derinliğini ve genişliğini tek bir yapıya sığdırmaya çalışmak onun kavramsal doğasını sınırlandırabilir (Obay, 2009, s.14). Düşünme, zihnimizin sınırsız bir becerisidir. Düşünme sürecinde zihnimizde peş peşe mantıklı işlemler yapılmaktadır. Bunlar yapılan işleme göre adlandırılmaktadır (Güneş, 2012, s. 45).

Düşünme türleri denildiğinde birçok tür akla gelmektedir. Ama en çok kullandığımız ve okul öncesi dönemde en çok karşımıza çıkan eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve problem çözmeye dayalı düşünmedir.

Eleştirel Düşünme

Eleştirel düşünme akıl yürütme, analiz ve değerlendirme gibi zihinsel süreçlerden oluşan bir düşünme biçimidir. Geliştirilen bir argümanın, ne denli eleştirel düşünme ürünü olduğunu anlamak için bir dizi ölçüte gereksinme bulunmaktadır. Eleştirel düşünceyi eleştirel olmayan düşünceden ayırmayı sağlayan başlıca düşünce özellikleri şunlardır:

İlgililik: Geliştirilen argüman ve argümanı meydana getiren öğeler ele alınan konuya ilişkin olmalıdır.

Geçerlilik: Argümanı teşkil eden önermeler sağduyu, veri, bilgi ve kanıta dayalı olarak savunulabilir ve geçerlenebilir olmalıdır.

Açıklık ve anlaşılabilirlik: Argümanı meydana getiren önerme ve çıkarımlar herhangi bir yanlış anlamaya veya anlam karmaşasına meydan vermemelidir.

Dengelilik (genişlik ve derinlik): Argümanı meydana getiren önermelerin kapsamı ve ayrıntı düzeyi yeterli olmalıdır.

Mantıklılık: Önermeler doğru biçimde sıralanmalı ve birbirleri ile doğru olarak ilişkilendirilmeli, argüman uygun bir mantık silsilesi izlemelidir.

Doğruluk: Argümanın sonunda varılan sonuçlar, argümana temel oluşturan veri, bilgi, kanıt ve varsayımlar tarafından desteklenmelidir.

Adillik: Argüman konunun paydaşları arasında özellikle sağduyu ve bilgi sahibi olanlarda güvenilirlik ve adalet hissi uyandırmalıdır (Karadeniz, 2006).

Halpern (1996)'a göre eleştirel düşünme, beceri ve strateji bileşimi olan bir düşünme biçimidir. Bu tür düşünme, belirli bir hedefe yönelik ve amaçlıdır. Uygulanması için de belirli becerilerin ve stratejilerin kazanımı ve kullanımı gerekmektedir. Kullanılan beceri ve stratejiler durağan değildir; farklı bağlam ve ortamlarda yeniden oluşturulmaları olasıdır. Eleştirel sözcüğünün anlamı, düşünmenin değerlendirme ve yargılama içermesidir. Lipman'a göre (1991, s. 72) eleştirel düşünme; mantıklı, yaratıcı ve dikkatli düşünme olarak ifade edilmektedir. Eleştirel düşünme; tenkitçi, değerlendirmeci, şüpheci, analitik, açık, dikkatli, mantıksal ve bağımsız düşünme anlamlarında kullanılabilmektedir. Eleştirel düşünmede önemli olan yetenekler, önyargı, varsayım, tutarsızlıklar, düşünce ve olguları tanımaktır. Bunları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Önyargı ve tutarlılığı değerlendirme, birinci el ve ikinci el kaynakları ayırt etme, çıkarsamaları ve nedenlerini değerlendirme, varsayımları, fikirleri ve iddiaları ayırt etme, argümanın eksik taraflarını ve açıklamalardaki belirsizlikleri görme, tanımlamaların yeterliliğini ve sonuçları uygunluğunu ölçme.

Yaratıcı Düşünme

Yaratıcı düşünme yeteneği; geleneksel, alışılmış, sıradan düşüncelerin tersine, yenilikçi ve farklı şekillerde düşünme, yeni çözümlerle ortaya konan bir düşünme olarak da tanımlanmaktadır (Öztunç, 1999, s. 1). Yaratıcı düşünme süreci beynimizde sonsuz sayıda düşüncenin birleşim ve bağlantı yapmasıyla oluşur. Beyin, etraftan kendisine ulaşan tüm uyarıları işler. Bütün bu kombinasyonlar birbiriyle bağlanarak fikir ya da düşünce adını verdiğimiz yepyeni bağlantıları oluşturur. Biz yaratıcı düşünmeyi genelde anlık bir ilham, aniden beliren bir fikirmiş gibi değerlendiririz. Oysa yaratıcı düşünme süreci kuşkusuz, bundan daha fazlasını içermektedir. O İlham veya fikir gelinceye kadar, mutlaka bilinçli ya da bilinçsiz, bir düşünme süreci geçirilir (Dinç, 2000, s.45).

Yaratıcı düşünme, önceden aralarında ilişki kurulmamış nesneler, durumlar ya da düşünceler arasında bağlar kurulmasıdır. Yaratıcı düşünce, mantıksal düşüncedeki aşırı

kuralcılıktan uzaktır. Ortaya atılan fikir veya getirilen yenilik var olan mantık kurallarıyla çelişebilir. Böyle bir durum yaratıcı düşünme açısından bakıldığında olumsuzluk anlamına gelmemektedir, çünkü mantıksal açıdan uygun olmayan yenilikler, fikirler üzerinde çalışarak kabul edilebilir hale getirilebilmektedir. Unutulmamalıdır ki kabul edilebilir olmayan yenilikler, fikirler bile yeni çağrışımlara yol açmakta, daha yararlı fikirlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Özden, 2005, s. 15). Ayrıca yaratıcı düşünme becerisi kendi bünyesinde; öğrencilerin bir temel fikri ve ürünü değiştirme, birleştirme yeniden farklı ortamlarda kullanma ya da tamamen kendi düşüncelerinden yola çıkarak yeni ve farklı ürünler ve bilgiler üretme, olaylara farklı bakabilme, küçük çaplı da olsa bazı buluşlar yapabilmeyi barındırır (Alkaya, 2006, s.74). Bu bağlamda yaratıcı düşünmenin, farkında olarak ve bilinçaltında gerçekleşen, zihinsel işlemleri içeren çok dinamik bir etkinlik olduğunu söylemek mümkündür (Yaman &Yalçın, 2003, s.44).

Yaratıcılık insanlarda var olan bir potansiyeldir ve eğitimsel tekniklerinin uygulandığı iyi düzenlenmiş eğitim ortamlarında geliştirilebilir. Bu açıdan okul öncesi eğitimden başlayarak tüm eğitim kademelerine, yönetici ve öğretmenlere çok iş düşmektedir (Çetingöz, 2002, s. 3).

Problem Çözme

Çocuklar karşılaştıkları problemlerini çözebilmeyi başardıklarında bu, onların akademik başarılarına, arkadaşlarıyla olan ilişkilerine ve mutlu bir birey olmalarına katkıda bulunur. Çocukların kişilerarası ilişkilerde karşılaştıkları problemleri çözmeleri, onların ruhsal olarak sağlıklı gelişmelerini sağlar (Anlıak& Dinçer, 2005, s.124).

Çocukların, okul öncesi dönemden itibaren problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi, hayata uyum sağlamaları ve her açıdan yeterli birey olmaları açısından çok önemlidir. Çocuklar için iyi hazırlanmış problemler, onlara kendi tarzları ile keşfetme olanağı tanır. Bu onların yeni kazanacakları davranışlarla deneyimler arasında bir denge kurmalarına yardımcı olur (Zembat& Unutkan, 2005, s.225). Bu doğrultuda okul öncesi dönem çocukları için seçilecek ya da hazırlanacak problemin, çocukları problem çözmeye teşvik etmesi ve iyi sonuçlar vermesi için şu özellikleri taşıması gerekir:

Problem küçük çocuklar için ilgi çekici ve anlamlı olmalıdır.

Problem kolay anlaşılmalıdır.

Çocuklar problem karşısında karar verme gereksinimi duymalıdır.

Problem, çözülebilecek karmaşıklık seviyesinde olmalıdır.

Çocuklar bilgi toplama ve problem çözmede, somut faaliyetler gösterebilmelidir.

Çocuklar bu faaliyetin sonucunu gözlemleyebilmelidir.

Çocuklar problem çözümünü değerlendirebilmelidir.

Çocuklar problemin çözümündeki ayrılıkları fark etmeli ve işbirliği yapabilmelidir.

Bilişsel süreç yaklaşımı bireyi düşünmeye yönlendiren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma dayalı olarak hazırlanan öğretim programlarında bireye yetersizliği olan beceriyi ayrı ayrı öğretmek yerine sosyal durumlarla ilgili problem çözme becerisi öğretilmeye çalışılmakta, bireye tek bir sosyal beceri değil, farklı sosyal problem durumlarıyla karşılaşacağı zaman baş edebileceği sosyal problem çözme becerileri kazandırmaya çalışılmaktadır (Avcıoğlu, 2005, s. 33).

Bireyin ve grubun içinde yaşadığı çevreye uyum sağlamasına problem çözme becerisi yardım eder. Tüm nesiller, yaşadıkları çevreye etkin uyum sağlayabilmek için problem

çözmeyi öğrenmek durumundadır. Bazı problemlerin doğru cevapları ya da kesin çözümleri vardır. Belli stratejileri kullanarak doğru çözümlere ulaşmak mümkündür. Ancak bazı problemlerin çözümleri kesin değildir, bir tek doğru cevabı yoktur. Bu problemlerin çözümü, disiplinler arası bilgiyi, çok yönlü düşünmeyi ve yaratıcılığı gerektirir (Senemoğlu, 2005, s.536).

Araştırmanın Önemi:

Bu araştırma ile okul öncesi öğrencilerinin düşünme becerilerinin gelişmesine dair

Öğretmen görüşlerinin belirlenerek, ortaya konulması amaçlanmıştır. Yapılacak olan araştırma ile eğitim sistemimizdeki uygulayıcı konumundaki öğretmenlerin okul öncesi öğrencilerinin düşünme becerilerinin gelişmesi hakkındaki görüşleri tespit edilerek, eğitim çevrelerine ve ilgililere öneriler sunulmuştur.

Araştırmanın Amaçları:

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi öğretmen, görüşlerinden hareketle, okul öncesi öğrencilerinin, düşünme becerilerinin gelişmesine yönelik, düşüncelerini ortaya koymaktır. Araştırmada öğretmen görüşlerinden hareketle, düşünme eğitiminin önemini ortaya koyarak ilgililere yardımcı olmak amaçlanmıştır. Bu temel amaç yanında, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1-Okul öncesi dönemde öğrencilerin, düşünme becerilerinin gelişmesineyönelik ilgiliöğretmen görüşleri nelerdir?

2-Okul öncesi dönemde öğrencilerin, düşünme becerilerinin gelişmesine yönelik ilgiliöğretmen görüşleri;

a- Cinsiyete, b- Görev yaptığı kademeye göre değişmekte midir?

2-YÖNTEM

Okul öncesi öğrencilerin, düşünme becerilerinin gelişmesine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma betimsel tarama modelindedir. Araştırmada veriler genel tarama yoluyla görüşmelerle toplanmıştır. Belirlenen araştırma sorularına yanıt bulmada kullanılabilecek en uygun veri toplama tekniğinin görüşme tekniği olduğuna karar verilmiştir. Çünkü görüşme tekniği bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkilidir (Yıldırım ve Şimşek 2011).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Van ilinde yer alan 3 kamu anaokullarında görev yapan 22 gönüllü okul öncesi öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde farklı kıdem ve okullardan öğretmenlerin seçilmesine dikkat edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Çözümlenmesi

Veri toplama aracı hazırlanırken; ilgili literatür taranmış, benzer çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarındaki sorular incelenmiş ve araştırmacı tarafından görüşme sorusu havuzu oluşturulmuştur. Bu havuz incelenerek sorular ayıklanmış ve araştırmacı tarafından bir taslak form oluşturulmuştur. "Öğretmenlerin Düşünme Becerilerine Yönelik Görüşlerini Belirleme Formu" için bir bağımsız anaokulu öğretmeni, bir ilkokula bağlı anasınıfı, bir özel öğretim kurumu anasınıfı öğretmeniyle ön görüşme yapılmış daha sonra doktora derecesine sahip 3 uzman görüşüne sunulan sorulara son şekli verilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde konu hakkındaki görüşleri sesli kayıt altına alınmış ve

ses kayıtları çözülmüş ve yazılı hale getirilerek incelenmiştir. Katılımcı öğretmenlerle görüşme sırasına göre K1, K2, K3 vb. şeklinde kodlanmıştır.

Araştırmacı tarafından kaydedilen sesli veriler, yazılı hale getirilmiş sonra da nitel araştırma tekniklerden ‘‘içerik analizi’’ kullanılarak çözümlenmiştir.Veriler dört aşamada analiz edilmiştir:

1. Verilerin kodlanması, 2. Kodlanan verilerin temalarının belirlenmesi,

3. Kodların ve temaların düzenlenmesi, 4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım & Şimşek. 2011, s.228).

Görüşlerinin analizinde her soruya verilen cevaplar ifade benzerliklerine göre gruplandırılarak oluşturulmuştur. Veriler sayısallaştırılarak tablo 1’de verilmiştir. Ayrıca her soruya verilen bir iki cevap da aynen sunulma yoluna gidilmiştir. Çalışmanın güvenirliğini arttırmak amacıyla bir uzmanın çözümlemeleri dikkate alınmış ve ortak noktalar belirlenmiştir.

Ayrıca, geçerliği sağlamak için de öğretmenlerin konuya ilişkin cevapları dikkatlice tahlil edilerek kayıt altına alındığı şekilde yazılmış, kodlanmış ve sonrasında doğrudan alıntılarla kodlar desteklenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların sayı ve demografik özellikleri

Okul Türü	Kamu(Resmi)
Öğretmen sayısı	22
Cinsiyet	13 Kadın, 9 Erkek

3-BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi öğretmenlerinin, okul öncesi dönemde düşünme becerilerinin öğretimine yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu nitel araştırma kapsamında katılımcı öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlara yer verilmiştir.

Katılımcıların “Düşünme Becerileri Neyi İfade Eder? Ve Düşünme Becerilerinin İnsan Yaşamındaki Önemi” Hakkındaki Görüşleri

Katılımcı öğretmenlerin bir kısmı düşünme becerilerinin neyi ifade ettiğiyle ilgili (K2, K4, K6 ve K7) kişinin kendini daha iyi ifade etmesi biçimde tanımlamıştır. Ayrıca yaratıcılık, problem çözme, pratik düşünme ve hayal gücünü kullanma şeklinde tanımlamaktadırlar (K3, K5, K8, K10, K14). Görüşmecilerin ikisi ise (K11, K12) düşüncelerini harekete dökmesi, karşı tarafa daha iyi aktarması şeklinde ifade etmektedirler. Diğer bir katılımcı ise (K1) sorgulamayı ifade ettiğini belirtmiştir. Katılımcıların bazı görüşleri aşağıda verilmiştir:

K13:*“ Yaşamdaki en kuvvetli yardımcısıdır. Bir şeyler yapmadan önce ne yapacağını kestirip, onunla ilgili fikir beyan etmesidir. ”*

K14:*“ Problem durumunda karşı karşıya kalması ve bu durumda da cevaplar oluşturabilmesidir.”*

K4:*“ Kendini ifade edebilmesi, karakter analizi yapabilmesi, ortama göre tepki verebilmesidir. “*

Düşünme becerilerinin insan yaşamındaki önemine ise tüm katılımcılar katılmaktadır. Yani, insan yaşamında büyük öneme sahip olduğunu düşünmektedirler.

"Erken Çocukluk Döneminde Düşünme Becerileri Öğretilebilir mi? Düşünme Geliştirilebilen Bir Beceri midir?" sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri

Katılımcı öğretmenlerin görüşleri:

K1:*"Kesinlikle öğretilir, öğretileceği en güzel zaman bu zaman. Düşünme becerileri geliştirilebilen bir beceridir".*

K2:*"Okul öncesi dönemde basitten karmaşığa doğru bir sıralama yer almaktadır. Çocukların yaş ve gelişimlerine göre verilebilir. Düşünme becerileri geliştirilebilen bir beceridir".*

K3:*"Rehberlik yapılabilir, öğretilebilir. Bu konu da çocuklara baskı uygulamamak gerekir. Çocuklar yeterince yaratıcıdır bu konuda. Daha da geliştirmeleri sağlanabilir. Tabiki de geliştirilebilir bir beceridir".*

K4:*"Öğretilebilir mi konusunda çok emin değilim ama kazandırma adına belki bir temel oluşturulabilir. Yavaş yavaş kazandırma konusunda bir yol çizilebilir. Geliştirilebilir evet".*

K5:*"Öğretilebilirde eğitilebilir de. Daha çok model olma şeklinde olmalıdır. Evet geliştirilebilir".*

K6:*"Öğretilebilir ama bir kısmının kalıtsal olduğunu düşünüyorum. Bir kısmının da öğretilebilir olduğunu. Geliştirilebilen bir beceridir".*

K7:*"Bu dönemde öğretilmeli, eğer bu dönemde öğretilmezse birine bağlı olarak yaşar düşüncelerinde. Bu dönemde öğretmemiz gerekir. Tabi ki geliştirilebilen bir beceridir".*

K8:*"Farklı yaklaşımlarla, çocuklara farklı bakış açısı kazandırmak. Onların hayal güçlerini, empati kurmalarını, bu bilinci kazandırmayı ifade eder. Geliştirilebilen bir beceridir".*

K9: "*Öğretilebilir, çocuklar hayal güçlerini kullanarak, resim ederek düşünme becerilerini açığa çıkarırlar. Kesinlikle geliştirilir".*

K10:*"Ailenin desteğiyle öğretilebilir diye düşünüyorum. Evde çocukla sohbet edilebiliyorsa, ya da hikâye okunuyorsa çocuğa, o çocukta etki edebiliyor bunu sınıfta da hissedebiliyorum. Aile ile iletişimi olmayan çocukta çok fazla öğrenebileceğini düşünmüyorum."*

K11:*"Öğretilebilir, özellikle oyunlarla, yaptığı etkinliklerle ve kalıba sokulmamış öğrenme teknikleriyle öğretilmeli. Evet, öğretilebilen ve geliştirilebilen bir beceridir".*

K12:*"Öğretilebilir özellikle anaokulunda drama ile biz bunu gerçekleştiriyoruz. Ya da çocuklara okuduğumuz hikâyelerin geri dönüşünü alıyoruz. Onlara sorular sorarak ne kadar ne düzeyde bize geri döndüklerini ölçüyoruz. Bazen de hikâye kitaplarının resimlerine bakarak bize anlatıyorlar. O sırada hayal güçleri, düşüncelerini ne kadar geliştirebildikleri ortaya çıkıyor. Düşünme kitap okumayla geliştirilebilen bir beceridir".*

K13:*"Kesinlikle öğretilebilir. Bununla ilgili teorik anlamda da pratikte de çok fazla çalışmalar yaptık, mesleğin içindeyiz aktif bir şekilde. 5 yaşında bir çocuğa pazılın parçalarını verip pazılı hiç göstermeden, şeklin sonunda şu çıkacak deseniz dahi çocuk onu sistematik bir şekilde bir araya getirip öğretmenimin dediği bu deyip de çıkarabilir. Sosyal öğrenme ile sağlanabilir. Düşünme becerileri hem kalıtsaldır hem de çevrenin etkisiyle geliştirilebilir".*

K14:*"Öğretilebilir ve geliştirilebilir bir beceridir".*

Katılımcı öğretmenlerin tümü, "düşünme geliştirilebilen bir beceridir" görüşüne katılmaktadırlar. Geliştirilebilir bir beceri olduğunu düşünen bazı katılımcılar(K13, K6) öğretmenler görüşlerinde kalıtımsal faktörlerinde rol oynadığını belirtmişlerdir.

"Sınıf içi uygulamalarınızda düşünme becerilerine yönelik ne gibi uygulamalar yapıyorsunuz? Çocuklarda yaratıcı düşünmeye yönelik ne gibi uygulamalar yapıyorsunuz? Çocuklarda eleştirel düşünmeye yönelik ne gibi uygulamalar yapıyorsunuz? Çocuklarda problem çözmeye yönelik ne gibi uygulamalar yapıyorsunuz? Yeterince uygulama yapamamanızın sebepleri nelerdir?" Hakkındaki Görüşleri

Görüşme yapılan öğretmenlerin üçü (K2, K4, K10) düşünme becerilerine yönelik sınıfta yer verilen uygulamalarda en çok Türkçe dil etkinliğine yer verdiklerini belirtmişlerdir. İkisi (K7, K12) ise sanat etkinliklerine yer verdiğini, (K3) parçalı oyuncaklara, (K13) ise çocuğun sınıfa girdiği andan itibaren başladığını, bir diğer katılımcı ise (K14) çocuğun kendi ürettiği cevaplardan yola çıkarak düşünme becerilerine yönelik uygulamalara bu şekilde yer verdiğini belirtmiştir. Yaratıcı düşünmeye yönelik uygulamalarda ise öğretmenlerin büyük çoğunluğu (K5, K6, K7, K8, K9, K11, K12) sanat etkinliklerine yer verdiğini belirtmiştir. Bu konuda başka bir katılımcı öğretmen (K13) çocuklara açık uçlu sorular sorarak ve onları serbest bırakarak bu uygulamalarda yer verdiğini belirtmiştir. Eleştirel düşünmeye yönelik uygulamalarda öğretmenlerin yedisi (K3, K4, K5, K6, K7, K8, K11) hata yaptığında çocuğun kendisini anlamasının sağlamaya çalışmakta, eleştiriye açık olmalarını sağladıklarını belirtmişlerdir. Problem çözmeye yönelik yapılan uygulamalarda ise, katılımcıların ikisi (K5, K7) Türkçe dil etkinliğinde hikâyeyi yarım bırakarak, sorular sorarak yer verdiğini, diğer beş katılımcı ise (K8, K11, K12, K13, K14) sınıf içinde yaşanılan problemlerden yola çıkarak problem çözmeye yönelik uygulamalar yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu uygulamalara yeterince yer vermediğini düşünen katılımcı öğretmen (K4) bunun nedeninin sınıf mevcudunun fazla olmasına ve sınıfın fiziki olarak yetersiz olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Diğer katılımcı (K7) ise mesleki kıdeminin az ve sınıfının büyüklüğünün yetersiz oluşundan kaynaklandığını söylemiştir.

Katılımcıların bazı görüşleri şunlardır:

K1: "*Çocukların düşünme becerilerini geliştirmek için otoriteye karşı gelmelerini sağlarım. Yani sınıf içinde onlara oyun odasına gideceğiz diye söz verip sonra bundan vazgeçtiğimi söylerim. Böylece çocukların sorgulamalarını, düşünmelerini sağlarım. Yaratıcı düşünmeye yönelik uygulamalarda ise daha çok drama etkinlikleri kullandım, bu uygulamayla gerçekleşeceğini düşünüyorum. Eleştirel düşünmeye yönelik, çocuklara birebir kendilerini eleştirmelerini istiyorum. Her şeye eleştirel yaklaşmalarını sağlıyorum. Problem çözmeye yönelik uygulama olarak; Türkçe dil etkinliği, drama ve oyundur."*

K13:*"Düşünme becerisi çocuğun sınıfa girdiği andan itibaren başlar. Yaratıcı düşünme becerisini çocuklara açık uçlu sorular sorarak ve serbest bırakılarak sağlıyorum. Eleştirel düşünme becerisinde ise öğretmen rol model olmalı ve herkesin hata yapabileceğini hissettirmelidir. Problem çözme becerisi uygulamasını sınıf içinde yaşanılan bir problemden yola çıkarak sınıf içi uygulamalarında yer veriyorum."*

"Eğitim süreci uygulamalarında genellikle hangi yöntem ve teknikleri kullanırsınız? Yapılandırılmış etkinlikler uygulamak çocuğa neler kazandırır? Yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış etkinlikler çocukta düşünme becerilerinin gelişimine nasıl katkı sağlar?" Hakkındaki Görüşleri

Katılımcıların dördü (K1, K2, K6, K9) en çok kullandıkları yöntem ve tekniklerin yaparak yaşayarak öğrenme tekniği olduğunu belirtmişlerdir. Diğer dördü ise (K3, k5, K7,

K11) gösterip yaptırma yöntemi olduğunu, dört katılımcı öğretmenimiz ise (K8, k10, K11,K12) soru cevap yöntemi olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcı (K13) yapılandırılmış eğitimde kullanılan tekniklerin tümünü kullandığını, (K14) ise oyun temelli teknikler kullandığını belirmiştir.

Katılımcı öğretmenlerimizin kullandıkları yöntem ve tekniklere baktığımızda yaş grubu, etkinlik, zamana göre değiştiğini ve birden fazla etkinliği gün içinde etkinliklerde kullandıkları gözlemlenmiştir.

Katılımcılardan (K13) yapılandırılmış eğitimin çocuğu olumlu yönde etkilediğini, neyi ne zaman yapacağının belli olduğu için zaman kaybının olmadığını ve bu yüzden çocuğun gelişimine olumlu etki ettiği görüşündedir. Diğer katılımcılar (K13 hariç) ise yapılandırılmış eğitimin çocuğa bir şeyler katmadığı görüşündedir.

"Düşünme becerilenin öğretiminde okul yönetimine düşen görevlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz? Yöneticilerin bakış açısıyla *başarılı öğrenme süreci* sizce nedir?" Hakkındaki Görüşleri

Katılımcı öğretmenlerin bir kısmı (K1, K11) düşünme becerilerinde okul yönetimine düşen görevlerin gezi düzenlemesi olduğunu düşünmektedir. Büyük çoğunluğu ise (K2, K3, K4, K5, K7, K12, k13, k15) düşünce becerilerini geliştirmek amaçlı materyal (araç- gereç) sağlama, ortamı hazırlamak, güvenlik ihtiyacı olduğunu, diğer katılımcılar (K8, K9, K10) okul yönetiminin rehberlik etmesi ve öğretmeni bilgilendirmesi görüşündedir. Görüşmecilerden biri (K14) okul yönetimi veli bakış açısını değiştirmeli, aile eğitimi vermesi gerektiğini düşünmektedir. Bir diğer katılımcı ise (K17) sınıflardaki öğrenci sayısının düşürülmesi gerektiğini belirtmiştir.

Yöneticilerin bakış açısıyla başarılı öğrenme sürecini katılımcıların üçü (K5, K8, K9) öğrencilerden alınan geri dönüt olduğunu düşünmektedir. İkisi ise (K6, K13) eğitim-öğretimde aktif olunması ve eğitim kademesinde başarılı olunmasını belirmişlerdir. Üçü ise (K7, K10, K12) başarılı öğrenme sürecini velini memnun olası şeklinde ifade etmiştir.

"Çocuklarda düşünme becerilerinin gelişimine yönelik ne gibi aile katılım çalışmaları yapmaktasınız? Aile tutumlarının sizin bu konuda öğretmek istediklerinize ne gibi etkisi vardır?" Hakkındaki Görüşleri

Katılımcı öğretmenlerin büyük çoğunluğu (K2, K3, K4, K10, K11, K15, K16) çocuklarda düşünme becerisinin gelişimine yönelik aile katılım çalışması olarak proje uyguladıkları görüşündedir. Görüşmeci (K5) ise aile katılım çalışması olarak eşleştirme kartları uyguladığını belirtmektedir. Diğeri ise (K1) ailenin kitap okuması olduğunu söylemiştir. Katılımcı (K8) ise zayıf olduğumuz tek nokta aile katılım çalışmaları. Çünkü anne babalar çalışıyorlar ve bu nedenle çocuklara zaman ayıramayarak kaliteli vakit geçiremediklerini ifade etmiştir. Katılımcı öğretmenlerin tümü aile tutumlarının düşünme becerileriyle ilgili öğretmek istediklerine etki ettiğini belirtmiştir. Eğer çocukla vakit geçiriliyorsa, onunla ilgileniyorlarsa, baskıcı tutum sergilemiyorsa olumlu etkilediği görüşündedirler.

4- SONUÇ VE TARTIŞMA

Hayatımızın her alanında karşımıza çıkan sorunlara karşı düşünme becerilerimizi kullanırız. Düşünerek hayatımızdaki sorunlarımızı çözmeye çalışırız. Düşünme becerilerinin temeli okul öncesi döneme dayanmaktadır. Okul öncesi,çocukların en bilgi ve davranış alıcı olduğu dönemdir ve daha duyarlıdırlar. Okul öncesi öğretmeni bunları bilerek çocukların desteklenmesi adına onlara düşünme becerilerinin gelişmesine yönelik uygulamalara sınıf içinde mutlaka yer vermelidir.Okul öncesi çocuklarda felsefe konulu çalışmasında, düşünme

eğitimi sonunda çocuklarda bireysel hareket etme ve özgün cümleler kurabilme yeteneklerinde gelişme olduğu sonucuna ulaşmış(Okur, 2008). Bu sonuç bizim çalışma sonuçlarıyla benzerlik arz etmektedir.

Düşünme becerileri öğretiminin okul öncesi çocuklar için kolay ve uygulanabilir olduğu, çocuklarda var olan düşünme becerilerinin eğitim yoluyla geliştirilebileceği ancak mevcut eğitim sistemimizde okul öncesi eğitim kurumlarında düşünme becerileri eğitimi/öğretiminin eğitim programı içerisinde yer almadığı ve öğretmenlerin bu kapsamda yeterli donanıma sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlaragöre kendileriyle görüşülen okul öncesi öğretmenleri genel olarak düşünme becerilerinin okul öncesi dönemde kazandırılabileceğini düşünmektedir. Aslında düşünme becerilerinin öğretimi ile ilgili çalışmaların tamamı bu becerilerin öğrenilebilir beceriler oldukları varsayımına dayanmaktadır. Alan yazında bu varsayımı destekleyen çalışmalara(Okur, 2008).Rastlanmaktadır.

Lipman(1991)'a göre düşünme eğitiminin erken yaşlarda verilmeye başlanması ile sorgulama, eleştirme, alternatif önerme, kuşkuyla yaklaşma, doğruluğu test etme ve tutarlılık gibi hem bilgi hem de ahlak ve kişilik gelişimi bakımından gerekli araçlar çocuklara erken yaşlardan itibaren sağlanmış olacağı sonuçları sonuçlarımızla örtüşmektedir.

Diğer taraftan katılımcılar düşünme becerileri eğitimine erken yaşlarda başlanmasını destekliyor görünmekte, birlikle düşünme becerilerinin öğretiminde aile ve çevrenin önemine dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda katılımcılar okul öncesi kurumlarda yapılan çalışma ve etkinliklere ailelerin destek vermelerini beklemektedir. Eğitimde çevre ve ailenin önemi yadsınamaz. Çünkü okul öncesi dönem, çocuğun bedensel ve zihinsel gelişiminin hızlı olduğu yıllardır ve çevre koşularının, bireyin zihinsel gelişmesinde ve düşünme yeteneklerine büyük etkisi vardır. Ancak bu araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin bu noktalara özellikle değindikleri görülmektedir. Buradan hareketle okul öncesi dönemde verilecek olan düşünme becerileri eğitimi ve bu amaçla hazırlanacak olan öğretim programı ve etkinliklerinin geliştirilmesi sırasında çevre ve aile unsurlarının mutlaka dikkate alınmalarının gerekli olduğu çıkarımı yapılabilir. Düşünme becerileri öğretiminin yalnızca çocuklara yönelik olarak hazırlanıp uygulanması bu becerilerin istenilen düzeylerde kazanılmasını sağlamayabilir.

Mutlu ve Aktan (2011) da okul öncesi kurumlarda öğretmen, veli ve çocuklara yönelik birbirlerini destekleyecek ve tamamlayacak şekilde uygulamaya yönelik düşünme eğitimi programlarının hazırlanması gerektiğini belirtmektedir. Bu sonuçlarda bizim bulgularımızla benzerlik arz etmektedir.

Katılımcı görüşleri incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesinde düşünme becerileri öğretimi kavramından daha çok problem çözme ve yaratıcılık becerilerinin öğretimini anladıkları görülmektedir. Katılımcılar problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerinin okul öncesi dönemde verilmesine olumlu bakmakta ve bu becerilerin okul öncesi dönem çocuklarınca kazanılabileceğini düşünmektedir. Hatta bazı katılımcılar çocukların zaten yaratıcı olduklarını ve öğretmene düşen görevin bu beceriyi sınırlandırmamak olduğunu dile getirmiştir. Öte yandan eleştirel düşünme becerilerinin katılımcılardan küçük bir bölümü tarafından dile getirildiği görülmektedir. Bu dönem çocuklarının bilişsel gelişimleriyle ilgili olsa gerek katılımcılar eleştirel düşünme ve sorgulamanın öğretimini daha az önemsiyor durmakta hatta eleştirel düşünme ve sorgulama becerilerini yaratıcı düşünme ve sorumluluk gibi beceri ve davranışlar açısından yorumlamaktadır. Bu bulgular ışığında okul öncesi öğrencilerine yönelik olarak geliştirilecek düşünme becerileri eğitiminin daha çok problem çözme ve yaratıcı düşünmeye odaklı olması gerektiği sonucuna varılabilir. Ayrıca, katılımcı öğretmenlerin çoğu okul yönetiminin başarılı öğrenme sürecine bakış açısının sene sonu gösteriler olduğunu, okulda sanat etkinliğine çok

yer verilmesinin olduğunu ve velilerin olumlu olarak geri dönüt vermesi olarak tanımlamışlardır.

Conatser (2000), erken çocukluk döneminde çocuklara bir şeyi öğretirken, yapılması gerekenleri söylemek yerine, onların kendi yollarını bulmalarına izin vermek gerektiğini belirtmiş bu sonuç bizim araştırma sonuçlarımızca desteklenmiştir.

Çubukçu(1991), okulöncesi eğitimde öğretmenlerin gözlenebilen davranışlarıyla, çocukların zihinsel gelişim ve dil gelişimi özelliklerini göstermelerinde ne dereceye kadar etkili olduklarını belirlemek amacıyla yaptığı araştırma sonucunda anasınıfı ve anaokulu çocuklarının (3-4-5 yaş), yaşları ile zihinsel gelişimlerinin doğru orantılı olduğu; dil gelişimi açısından 3 yaş grubunda dil gelişim özelliklerini gösterme düzeyi yüksek, 4 yaş grubunda düşük, 5 yaş grubunda ise tekrar yüksek bulunmuştur. Bu sonuç bizim sonuçlarımızla benzerlik göstermektedir.

Yenilmez (2007)' de Yaratıcılığı geliştirmek için öğretmen öğrencilere düşüncelerini ifade etmek için fırsat vermeli, her düşünceye saygı duymalı, eleştiriye yer vermemeli, tek bir doğru cevaba kilitlenmemeli sonucuyla bizim sonuçlarımız örtüşmektedir.

Görüşülen okul öncesi öğretmenleri düşünme becerilerinin kazandırılmasında en sık yaparak yaşayarak, gösterip yaptırma, proje, oyun ve soru cevap yöntem ve tekniklerini kullanmaktadır. Bunlara ek olarak beyin fırtınası ve problem çözme teknikleri de sıklıkla kullanılmaktadır. Diğer taraftan okul öncesi öğretmenleri duruma göre öğretim yöntem ve tekniklerini eklektik biçimde kullanıyor görünmektedir. Öğretim etkinliklerinin gerçekleştirilmesinde esneklik okul öncesi öğretmenler için önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Dikkat süresinin kısalığı, aynı anda birden fazla etken üzerine düşünememe, ayrıntıları dikkate almama gibi işlem öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri dikkate alındığında ortaya çıkan bu durum daha iyi anlaşılmaktadır. O halde bulgulara göre okul öncesi düşünme becerileri eğitiminde farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin bir arada kullanılması ve esnek öğrenme ortamlarının oluşturulmasına dikkat edilmesi gerektiği söylenebilir.

Sonuç olarak bu bulgulardan anlaşıldığı gibi okul öncesi eğitim dönemi düşünme becerilerinin geliştirilmesi, eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması, bu eğitim döneminde eğitim teknolojisinin kullanılması yapılandırmacı ve öğrenci merkezli eğitimlere önem verilip ailenin desteğinin alınması önemli sonuçlar olarak ortaya çıkmıştır.

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Öneriler:

Eğitim sürecinde aile ve öğretmenin işbirliğiyle aile katılım çalışmalarına önem verilmesi, çocuğun bilhassa eğitim, çevresinin düşünmeyi teşvik edecek biçimde düzenlenmesi, bu konuda bilhassa okul öncesi öğretmenlerin zaman zaman hizmet içi eğitimlerden geçirilmesi önerilmektedir. Okul öncesi eğitim süreçlerinde, düşünme becerilerinin öğretiminde kullanılabilecek materyaller, yöntem ve teknikler üzerine çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar doğrultusunda da okul öncesi yönetici ve öğretmenlerine yönelik bilgilendirme eğitimleri verilebilir. Düşünme becerilerinin öğretimine önem vererek eğitim kurumlarında farkındalık uyandırılmaya çalışılmalıdır. Ailelere okul öncesi çağının çocukları için ne kadar önemli olduğu anlatılmalı ve çocukların kişilik gelişimlerinin büyük bir bölümünü 0-6 yaş aralığında oluştuğunun önemi vurgulanmalıdır. Bütün bu amaçların gerçekleşebilmesi için okul öncesi eğitim zorunlu öğretim kapsamına alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Alkaya, F. (2006). *Eleştirel düşünme becerilerini temele alan fen bilgisi öğretiminin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Anlıak, Ş. ve Dinçer, Ç. (2005). Okul öncesi dönemde kişiler arası bilişsel problem çözme becerilerinin geliştirilmesi. *Eurasian Journal of Educational Research*, 20 pp.

Avcıoğlu, H. (2005). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi*. Kök Yayıncılık, Ankara.

Ay, G. (2014). *Okul öncesi eğitim kurumları yönetici ve öğretmenlerinin düşünme becerilerinin öğretimine yönelik görüşleri.* Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Çetingöz, D. (2002). *Okul öncesi Eğitimi Öğretmenliği Öğrencilerinin Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişiminin İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Türkiye.

Conatser, R. M. (2000). How to prep are your preschooler to Harvard. New Orleans: Street car Publishing.

Çubukçu, Z. , (1991). Okulöncesi Eğitimde Öğretmen Davranışlarının Çocuk Gelişimine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları Ve Öğretim Anabilim Dalı, Ankara.

Dinç, A. (2000). *Örgütlerde karar verme ve problem çözme süreçlerinde yaratıcı düşüncenin yeri ve önemi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Facione, P.A. (2000). "The Disposition Toward Critical Thinking: Its Character, Measurement, and Relations hip to Critical Thinking Skill". *Informal Logic*, 20(1), 61-84.

Güneş, F. (2012), Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *TÜBAR* Bartın Üniversitesi 2012.

Halpern, D. F. (1996). Thought and knowledge: An Introduction to critical thinking. New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Karadeniz, A. (2006). *Liselerde Eleştirel Düşünme Eğitimi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

Kökdemir, D. (2003). *Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara.

Lipman, M. (1991). "Squaring Soviet theory with Americanpractice". *Educational Leadership,* 48 (8), 72-76.

Mayer, R.E. (1992). *Thinking, Problem Solving, Cognition*. USA New York: W. H. Fermandan Company.

Mutlu, E. ve Aktan, E. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin düşünme eğitimi ile ilgili tutumlarının incelenmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 799-830.

Nıckerson, R. S. (1988), "On Improving Thinking Through Instruction", dans Review of Research in Education, vol. 15, 1988, p. 3-57.

Obay, M. (2009). *Problem çözme yoluyla eleştirel düşünme becerilerinin gelişim sürecinin incelenmesi,* Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Okur, M. (2008). *Çocuklar için felsefe eğitim programının altı yaş grubu çocuklarının atılganlık, işbirliği ve kendini kontrol sosyal becerileri üzerindeki etkisi*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özden, B. (2005). *Eğitim fakültesi ilköğretim bölümü anabilim dalı programlarının eleştirel düşünme becerilerinin gelişimine etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztunç, M. (1999). *Yaratıcı düşünce üzerinde ailenin etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Romano, G. (1992), Comment favoriser le développement deshabiletés de penséecheznosélèves, Pédagogie Collégiale, Vol. 6 no:1.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. (12. Baskı). Ankara, Gazi Kitabevi. Türk Dil Kurumu. (2015). Güncel Türkçe sözlük. http://www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 03.01.2015).

Yaman, S. ve Yalçın, N. (2003). Fen bilgisi öğretiminde probleme dayalı öğrenme yaklaşımının yaratıcı düşünme becerisine etkisi. *İlköğretim-Online,* 4(1), 42-52.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Basım). Seçkin Yayıncılık. Ankara.

Yenilmez K. ve Yolcu B. (2007). Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin

Gelişimine Katkısı Sosyal Bilimler Dergisi Sayı: 18 2007.

journals.manas.edu.kg/mjsr/oldarchives/Vol09.../562-1508-1-PB

Zembat, R. ve Unutkan, P. Ö. (2003). *Problem çözme becerilerinin gelişimi. Gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar*. Ya-Pa Yayınları İstanbul.